

suspicionem tulit, cum ait : « Candor est illius, id est, » lucis æternæ; » atque ita ostendit æqualem. Si enim hæc minor est, obscuritas illius est, non candor illius. Si autem major est, non ex ea manat : non enim vinceret de qua genita est. Quia ergo ex illa manat, non est major quam illa : quia vero non obscuritas illius, sed candor illius est, non est minor ; æqualis est ergo. Neque hoc movere debet, quia dicta est « Manatio quædam claritatis omnipotentis Dei sincera : » tanquam ipsa non sit omnipotens, sed omnipotentis manatio. Mox enim de illa dicitur : « Et » cum sit una, omnia potest ¹. » Quis est autem omnipotens, nisi qui omnia potest ? Ab illo itaque mittitur, a quo emanat. Sic enim expetitur ab illo, qui amabat eam et desiderabat. « Emitte, inquit, illam de sanctis coelis tuis, » et mitte illam a sede magnitudinis tuæ, ut mecum sit, » et mecum laboret ², » id est, doceat me laborare, ne laborem. Labores enim ejus virtutes sunt. Sed aliter mittitur ut sit cum homine, aliter missa est ut ipsa sit homo. In animas enim sanctas se transfert, atque amicos Dei et Prophetas constituit, sicut etiam implet sanctos Angelos, et omnia talibus ministeriis congrua per eos operatur. Cum autem venit plenitudo temporis ³, missa est, non ut impleret Angelos, nec ut esset Angelus, nisi in quantum consilium Patris annuntiabat, quod et ipsius erat; nec ut esset cum hominibus aut in hominibus, hoc enim et antea in Patribus et Prophetis : sed ut ipsum Verbum caro fieret, id est, homo fieret ⁴ : in quo futuro revelato sacramento, etiam eorum sapientium atque sanctorum salus esset, qui prius quam ipse de virgine nasceretur, de mulieribus nati sunt, et in quo facto atque prædicato salus sit omnium credentium, sperantium, diligentium. Hoc enim « Magnum pietatis est sacramentum, quod ma-

¹ Sap. vii, 27. — ² Id. ix, 10. — ³ Galat. iv, 4. — ⁴ Joan. i, 14.

nifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit Angelis, prædicatum est in gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria ⁴. »

XXVIII. Ab illo ergo mittitur Dei Verbum, cujus est Verbum; ab illo mittitur de quo natum est : mittit qui genuit, mittitur quod genitum est. Et tunc unicuique mittitur, cum a quoquam cognoscitur atque percipitur, quantum cognosci et percipi potest pro captu vel proficientis in Deum, vel perfectæ in Deo animæ rationalis. Non ergo eo ipso quo de Patre natus est, missus dicitur Filius : sed vel eo quod apparuit huic mundo Verbum caro factum; unde dicit : « Exivi a Patre, et veni » in hunc mundum ² : » vel eo quod ex tempore cujusmente percipitur, sicut dictum est : « Mitte illam, ut mecum sit, et mecum laboret. » Quod ergo natum est ab æterno æternum est : « Candor est enim lucis æternæ ³. » Quod autem mittitur ex tempore, a quoquam cognoscitur. Sed cum in carne manifestatus est Filius Dei, in hunc mundum missus est ⁴, in plenitudine temporis, factus ex foemina ⁵. Quia enim in sapientia Dei non poterat mundus cognoscere per sapientiam Deum ⁶; quoniam lux lucet in tenebris et tenebræ eam non comprehenderunt ⁷ : placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes; ut Verbum caro fieret, et habitaret in nobis. Cum autem ex tempore cujusque profectus mente percipitur, mitti quidem dicitur, sed non in hunc mundum; neque enim sensibiliter apparet, id est, corporeis sensibus præsto est. Quia et nos secundum quod mente aliquid æternum quantum possumus capimus, non in hoc mundo sumus : et omnium justorum spiritus, etiam adhuc in hac carne viventium, in quantum divina sapiunt, non sunt in hoc

¹ 1 Tim. iii, 16. — ² Joan. xvi, 28. — ³ Sap. vii, 26. — ⁴ 1 Tim. iii, 16. — ⁵ Galat. iv, 4. — ⁶ 1 Cor. i, 21. — ⁷ Joan. i, 5.

mundo. Sed Pater cum ex tempore a quoquam cognoscitur, non dicitur missus, non enim habet de quo sit, aut ex quo procedat. Sapientia quippe dicit: « Ego ex ore » Altissimi prodivi¹ ? » Et de Spiritu sancto dicitur: « A » Patre procedit²: » Pater vero a nullo.

XXIX. Sicut ergo Pater genuit, Filius genitus est: ita Pater misit, Filius missus est. Sed quemadmodum qui genuit et qui genitus est, ita et qui misit et qui missus est unum sunt; quia Pater et Filius unum sunt. Ita etiam Spiritus sanctus unum cum eis est; quia hæc tria unum sunt³. Sicut enim natum esse est Filio, a Patre esse; ita mitti est Filio, cognosci quod ab illo sit. Et sicut Spiritui sancto donum Dei esse, est a Patre procedere; ita mitti, est cognosci quia ab illo procedat. Nec possumus dicere quod Spiritus sanctus et a Filio non procedat: neque enim frustra idem Spiritus et Patris et Filii Spiritus dicitur. Nec video quid aliud significare voluerit, cum sufflans in faciem Discipulorum ait: « Accipite Spiritum sanctum⁴. » Neque enim flatus ille corporeus, cum sensu corporaliter tangendi procedens ex corpore, substantia Spiritus sancti fuit, sed demonstratio per congruam significationem, non tantum a Patre, sed et a Filio procedere Spiritum sanctum. Quis enim dementissimus dixerit, alium fuisse Spiritum quem sufflans dedit, et alium quem post ascensionem suam misit⁵? Unus enim est Spiritus Dei, Spiritus Patris et Filii, Spiritus sanctus, qui operatur omnia in omnibus⁶. Sed quod bis datus est, dispensatio certe significationis fuit, de qua suo loco quantum Dominus dederit disseremus. Quod ergo ait Dominus: « Quem ego mittam vobis a Patre⁷: » ostendit Spiritum et Patris et Filii. Quia etiam cum dixis-

¹ Eecli. xxiv. 5. — ² Joan. xv. 26. — ³ Id. x. 30. — ⁴ Id. xx. 22. — ⁵ Act. ii. 2. — ⁶ I. Cor. xii. 6. — ⁷ Joan. xv. 26.

set: « Quem mittet Pater, addidit, in nomine meo; » non tamen dixit: Quem mittet Pater a me: quemadmodum dixit: « Quem ego mittam vobis a Patre: » videlicet ostendens quod totius divinitatis, vel si melius dicitur, deitatis, principium Pater est. Qui ergo a Patre procedit et Filio, ad eum refertur a quo natus est Filius. Et quod dicit Evangelista: « Spiritus nondum erat datus, » quia Jesus nondum erat glorificatus¹: » quomodo intelligitur, nisi quia certa illa Spiritus sancti datio vel missio post clarificationem Christi futura erat, qualis nunquam antea fuerat. Neque enim antea nulla erat, sed talis non fuerat. Si enim antea Spiritus sanctus non dabatur, quo impleti Prophetæ locuti sunt? cum aperte Scriptura dicat, et multis locis ostendat, Spiritu sancto eos locutos fuisse: cum et de Joanne Baptista dictum sit: « Spiritu » sancto replebitur jam inde ab utero matris suæ²: » et Spiritu sancto repletus Zacharias invenitur pater ejus, ut de illo talia diceret³; et Spiritu sancto Maria, ut talia de Domino quem gestabat utero prædicaret⁴; Spiritu sancto Simeon et Anna, ut magnitudinem Christi parvuli agnoscerent⁵: quomodo ergo Spiritus nondum erat datus, quia Jesus nondum erat clarificatus, nisi quia illa datio, vel donatio, vel missio Spiritus sancti habitura erat quamdam proprietatem suam in ipso adventu, qualis antea nunquam fuit? Nusquam enim legimus, linguis quas non noverant homines locutos⁶, veniente in se Spiritu sancto, sicut tunc factum est, cum oporteret ejus adventum signis sensibilibus demonstrari, ut ostenderetur totum orbem terrarum atque omnes gentes in linguis variis constitutas, credituras in Christum per donum Spiritus sancti; ut impleretur quod in Psalmo canitur:

¹ Id. vii. 39. — ² Luc. i. 15. — ³ Ibid. 67. — ⁴ Ibid. 46. — ⁵ Luc. ii. 25. — ⁶ Act. ii. 4.

« Non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non au-
» diantur voces eorum; in omnem terram exivit sonus
» eorum, et in fines orbis terræ verba eorum¹. »

XXX. Verbo itaque Dei ad unitatem personæ copula-
tus, et quodam modo commixtus est homo, cum veniente
plenitudine temporis missus est in hunc mundum factus
ex foemina Filius Dei², ut esset et filius hominis propter
filios hominum. Hanc personam angelica natura figurare
antea potuit, ut prænuntiaret; non expropriare, ut ipsa
esset. De sensibili autem demonstratione Spiritus sancti,
sive per columbæ speciem³, sive per linguas igneas⁴, cum
ejus substantiam Patri et Filio coæternam pariterque in-
commutabilem subdita et serviens creatura temporalibus
motibus et formis ostenderet, cum ad ejus personæ uni-
tatem, sicut caro quod Verbum factum est⁵, non copu-
laretur, non audeo dicere nihil tale factum esse antea.
Sed plane fidenter dixerim, Patrem et Filium et Spiritum
sanctum unius ejusdemque substantiæ, Deum creatorem,
Trinitatem omnipotentem inseparabiliter operari: sed ita
non posse per longe imparem maximeque corpoream crea-
turam inseparabiliter demonstrari, sicut per voces nos-
tras, quæ utique corporaliter sonant, non possunt Pater
et Filius et Spiritus sanctus, nisi suis et propriis inter-
vallis temporum certa separatione distinctis, quæ suæ
cujusque vocabuli syllabæ occupant, nominari. In sua
quippe substantia qua sunt, tria unum sunt, Pater et
Filius et Spiritus sanctus, nullo temporali motu super
omnem creaturam idipsum sine ullis intervallis tempo-
rum vel locorum, et simul unum atque idem ab æterni-
tate in æternitatem, tanquam ipsa æternitas quæ sine ve-
ritate et charitate non est: in meis autem vocibus separati

¹ Psal. xviii, 4. — ² Galat. iv, 4. — ³ Matth. iii, 16. — ⁴ Act. ii, 3. —
⁵ Joan. i, 14.

sunt Pater et Filius et Spiritus sanctus, nec simul dici
potuerunt, et in litteris visibilibus sua separatim loco-
rum spatia tenuerunt. Et quemadmodum cum memoriam
meam et intellectum et voluntatem nomino, singula qui-
dem nomina ad res singulas referuntur, sed tamen ab
omnibus tribus singula facta sunt; nullum enim horum
trium nominum est, quod non et memoria et intellectus
et voluntas mea simul operata sint: ita Trinitas simul
operata est et vocem Patris, et carnem Filii, et colum-
bam Spiritus sancti, cum ad personas singulas singula
hæc referantur¹. Qua similitudine utcumque cognoscitur
inseparabilem in se ipsa Trinitatem per visibilis creaturæ
speciem separabiliter demonstrari, et inseparabilem Tri-
nitatis operationem etiam in singulis esse rebus, quæ vel
ad Patrem, vel ad Filium, vel ad Spiritum sanctum de-
monstrandum proprie pertinere dicuntur.

XXXI. Si ergo a me quæritur, quomodo factæ sint
vel voces, vel sensibiles formæ atque species ante incarna-
tionem Verbi Dei, quæ hoc futurum præfigurarent: per
Angelos ea Deum operatum esse respondeo; quod etiam
Scripturarum sanctarum testimoniis, quantum existimo,
satis ostendi. Si autem quæritur, ipsa incarnatio quomodo
facta sit: ipsum Verbum Dei dico carnem factum, id est,
hominem factum², non tamen in hoc quod factum est
conversum atque mutatum; ita sane factum, ut ibi sit
non tantum Verbum Dei et hominis caro, sed etiam ra-
tionalis hominis anima, atque hoc totum et Deus dicatur
propter Deum et homo propter hominem. Quod si diffi-
cile intelligitur, mens fide purgetur, magis magisque ab-
stinendo a peccatis, et bene operando, et orando cum
gemitu desideriorum sanctorum, ut per divinum adjuto-
rium proficiendo, et intelligat, et amet. Si autem quæri-

¹ Matth. iii, 16. — ² Joan. i, 14.

tur, post incarnationem Verbi, quomodo facta sit vel vox Patris, vel species corporalis qua Spiritus sanctus demonstratus est: per creaturam quidem facta ista non dubito; sed utrum tantummodo corporalem atque sensibilem, an adhibito spiritu etiam rationali vel intellectuali (hoc enim quibusdam placuit appellare, quod Græci dicunt *νοερόν*), non quidem ad unitatem personæ (quis enim hoc dixerit, ut quidquid illud est creaturæ per quod sonuit vox Patris, ita sit Deus Pater; aut quidquid illud est creaturæ in quo per columbæ speciem vel per igneas linguas Spiritus sanctus demonstratus est, ita sit Spiritus sanctus, sicut est Dei Filius homo ille qui ex virgine factus est), sed tantummodo ad ministerium peragendæ significationis, sicut oportuisse Deus iudicavit: an aliquid aliud intelligendum sit, invenire difficile est, et temere affirmare non expedit. Quomodo tamen ista sine rationali vel intellectuali creatura potuerint fieri, non video. Neque adhuc locus est explicare cur ita sentiam, quantum vires Dominus dederit. Prius enim sunt discutienda et refellenda hæreticorum argumenta, quæ non ex divinis Libris, sed ex rationibus suis proferunt, quibus se vehementer cogere arbitrantur, testimonia Scripturarum quæ de Patre et Filio et Spiritu sancto sunt, ita esse intelligenda ut ipsi volunt.

XXXII. Nunc autem non ideo minorem Filium quia missus est a Patre, nec ideo minorem Spiritum sanctum quia et Pater eum misit et Filius, sufficienter quantum arbitror demonstratum est. Sive enim propter visibilem creaturam, sive potius propter principii commendationem, non propter inæqualitatem vel imparitatem vel dissimilitudinem substantiæ in Scripturis hæc posita intelliguntur: quia etiam si voluisset Deus Pater per subiectam creaturam visibiliter apparere, absurdissime ta-

men aut a Filio quem genuit, aut a Spiritu sancto qui de illo procedit, missus diceretur. Iste igitur sit hujus voluminis modus: deinceps in cæteris, adjuvante Domino, illa hæreticorum versutissima argumenta qualia sint, et quemadmodum redarguantur videbimus.